

La presidenta del Consell de Formentera, Alejandra Ferrer, i el vicepresident i conseller de Transició Energètica, Sectors Productius i Memòria Democràtica, Juan Pedro Yllanes, han presentat avui el Pla d'Actuacions en Fosses de la Guerra Civil 2021-2022 que impulsa el Govern balear i que té a Formentera una de les actuacions més destacades. Es tracta de la intervenció en el cementeri nou de Sant Francesc Xavier, una de les més importants que es duran a terme pel nombre de víctimes que s'hi podrien localitzar: 58 víctimes mortals del penal de Formentera entre 1941 i 1942, segons dades de l'estudi històric elaborat per Antoni Ferrer Abàrzuza.

Alejandra Ferrer ha destacat en la presentació "la importància d'aquesta actuació que pot ajudar a dignificar la memòria de les víctimes de la Guerra Civil". La presidenta ha desitjat "molta sort als professionals que faran les excavacions, perquè sabem que són feines molt complicades, on hi ha a més una part emocional molt forta" i que "així els familiars poden quedar-se en pau i acomiadar-se com toca".

També han assistit a l'acte la consellera de Patrimoni del Consell de Formentera, Raquel Guasch; el secretari autonòmic de Sectors Productius i Memòria Democràtica, Jesús Jurado; Almudena García Rubio, en representació de la Societat Aranzadi, empresa adjudicatària de les tasques d'excavació, exhumació i identificació d'aquest tercer Pla de Fosses; el president i del vicepresident del Fòrum per a la Memòria d'Eivissa i Formentera, Lluís Ruiz i Artur Parrón respectivament; i també l'historiador Antoni Ferrer Abàrzuza.

"Estem parlant de garantir els drets humans, base fonamental de la democràcia", ha explicat el vicepresident Yllanes durant la seva intervenció, "parlem de posar fi a més de vuit dècades d'espera dels familiars per trobar les restes dels seus desapareguts. Aquest tercer Pla de Fosses ens posa a l'avantguardia de memòria democràtica a nivell estatal. Obrirem set fosses al conjunt de les Illes, entre elles actuarem per primera vegada a Sant Francesc Xavier, estudiarem la viabilitat de sis més i, per primera vegada, dedicam recursos a la restauració dels objectes trobats a les fosses, una actuació pionera al conjunt de l'Estat. Amb tot, encara hi ha molt camí per recórrer, més fosses per obrir i més cossos per identificar i retornar als seus familiars. Hem de continuar garantint el dret a la veritat, el dret a la memòria i el dret a la reparació i reconeixement de les víctimes".

"Avui presentam a Formentera el tercer Pla d'exhumacions, i especialment una de les intervencions més importants del Pla: la del cementiri nou de Sant Francesc, on es cercarà el lloc on estan enterrades les víctimes del camp de concentració de la Savina", ha afegit el secretari autonòmic de Sectors Productius i Memòria Democràtica, Jesús Jurado, per a qui "l'objectiu principal és, per suposat, la seva localització, identificació i el retorn de les seves restes a les famílies. La memòria democràtica es basa en els drets humans, com el dret d'aquestes famílies a la veritat, a la justícia i a la reparació, drets que els hi han estat negats per moltes dècades".

Des de la Societat Aranzadi s'ha explicat que ja s'ha analitzat l'estudi de viabilitat elaborat per Antoni Ferrer sobre el cementiri nou de Sant Francesc Xavier i també s'ha realitzat una visita de camp. Segons Almudena García Rubio, "en el seu informe es marquen tres zones en les que diferents testimonis apunten que es varen produir els enterraments, essent algunes més viables que d'altres. Plantejam intervenir a totes elles seguint un ordre jeràrquic, és a dir, començant per aquelles que tenen més fiabilitat segons els testimonis orals recollits". La responsable d'Aranzadi també ha avançat que l'equip que intervindrà a Sant Francesc Xavier estarà format per alguns membres que ja varen treballar en les excavacions de Sant Ferran l'any 2017 i de les diferents fases que s'han executat al Cementiri Vell d'Eivissa, a ses Figueretes.

L'estudi històric

L'estudi històric La incorporació de l'actuació prevista al cementiri nou de Sant Francesc Xavier dins el tercer pla d'exhumacions és fruit de l'estudi històric elaborat per Antoni Ferrer Abàrzuza, que dona per definitiva la xifra de 58 víctimes mortals del penal de Formentera entre 1941 i 1942 i defineix tres indrets del cementiri de Sant Francesc on es poden dur a terme intervencions viables per tractar de localitzar les seves restes.

L'informe, elaborat a partir de les investigacions dutes a terme fins avui i de les aportacions de diferents testimonis, recull les condicions inhumanes en què vivien els presos a Formentera: amuntegats, en instal·lacions insalubres i amb una falta generalitzada d'aliments que els abocava a la fam i, finalment, a la mort.

Per determinar la xifra exacta de víctimes mortals de la presó de Formentera, Antoni Ferrer afegeix noves fonts documentals. Fins ara s'havien analitzat els llibres del Registre Civil de Formentera i el llibre de defuncions de la parròquia de Sant Francesc Xavier, i Ferrer afegeix

dues fonts més, fins ara inexplorades: els expedients d'Administració de justícia de l'Arxiu del Consell de Formentera i els padrons municipals d'habitants. Els resultats són coincidents i corroboren la xifra de 58 víctimes mortals.

Sobre el lloc d'inhumació de les víctimes, l'estudi explica que el cementeri nou de Sant Francesc es va inaugurar el 1940, uns mesos abans que es produís la primera mort documentada a la presó de Formentera, datada l'abril de 1941. No s'han trobat testimonis directes d'aquells enterraments, però sí que hi ha dos testimonis secundaris que coincideixen a indicar com a possible ubicació dos dels quatre quadrants dels quals consta el cementeri nou, ubicats a la part oest i que ja estaven acabats de construir l'any 1938. L'historiador conclou, a partir de la documentació consultada, que les inhumacions es varen fer d'acord amb el ritu cristià catòlic. El que no podem saber és si en el seu dia les tombes estaven identificades.

L'estudi inclou, com a novetat, no només informació de les víctimes mortals sinó també de la totalitat de persones que varen estar empresonades al penal de Formentera —prop de 1.500 noms— a partir de la transcripció de llistes dels padrons i el seu processament.

El tercer Pla de Fosses

El tercer Pla de Fosses El tercer Pla de Fosses del Govern de les Illes Balears durà a terme tasques d'excavació, exhumació i identificació de cossos a set fosses de les Illes Balears. Actuacions que executarà la Societat Aranzadi, seguint el calendari aprovat per la Comissió Tècnica de Desapareguts i Fosses de les Illes Balears, que està previst s'iniciï durant el mes d'octubre amb la segona fase de son Coletes, a Manacor, seguida de la intervenció al cementiri nou de Sant Francesc.

22 de setembre de 2021
Àrea de Comunicació
Consell de Formentera